

ARAŞTIRMA MAKALE

Alzheimer hastalığında bakım verenlere yönelik psiko eğitimde kullanılabilir sinema filmlerinin değerlendirilmesi

Gülbahar BAŞTUĞ^{1a}, Erguvan Tuğba ÖZEL-KIZIL^b, Sevinç KIRICI^c, Tolgahan TUNCAL^d,
Seda BEĞLİ^e, Kübra DİNÇ^f, Müge GÜRSAY^g & Engin TURAN^h

^a Ankara Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Ankara / Türkiye

^{b c d h} Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Geriyatrik Psikiyatri Birimi, Ankara / Türkiye

^e Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye

^{f g} Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, Adli Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye

ORCID No^a: 0000-0001-9530-1540 ORCID No^e: 0000-0003-0739-237X
ORCID No^b: 0000-0001-9657-1382 ORCID No^f: 0000-0001-6322-2071
ORCID No^c: 0000-0001-9373-6209 ORCID No^g: 0000-0001-6993-8783
ORCID No^d: 0000-0001-8555-2581 ORCID No^h: 0000-0003-0419-2815

Geliş Tarihi: 14 Haziran 2018, Kabul Tarihi: 29 Kasım 2018, Yayın Tarihi: 22 Aralık 2018

ÖZET

Günümüzde sinema filmlerinin bireylerin ve toplumun bakış açısını etkilemede büyük paya sahip olduğu ve bilgi aktarımında önemli rolü olduğu bilinmektedir. Ruh sağlığı alanında sinema filmleri birçok hastalık için bir tedavi metodu olarak kullanılmaktadır. Literatürde sadece hastaların tedavilerinde değil, aynı zamanda bakım verenlere yönelik psiko eğitim amaçlı olarak da sinema filmlerinin kullanıldığına rastlanmaktadır. En yaygın demans türlerinden olan Alzheimer Hastalığına sahip bireylerin bakım verenlerinin psikolojik ve sosyal olarak desteğe ihtiyaçları olduğu ve sinema filmlerinin psiko eğitim yoluyla onlara içgörü kazandırmakla birlikte olumlu birçok etkisi olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı Alzheimer hastalarının bakım verenleri için hangi sinema filmlerinin psiko eğitim niteliğine daha uygun olduğunu belirlemektir. Ülkemizde bununla ilgili yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Demans ve Alzheimer Hastalığı konu alan filmler birçok kaynaktan taranmıştır. Belirlenen filmler iki psikiyatri uzmanı ve iki psikolog tarafından oluşturulan bir ekip tarafından değerlendirilmiştir. Yapılan ön değerlendirme sonucunda hastalığı en güçlü biçimde yansıttığı belirlenen filmler hazırlanan bir değerlendirme ölçeğine göre puanlanmıştır. Orta puanlarına göre sıralanan *Still Alice* (2014), *Iris* (2001) ve *Memories of Tomorrow* (2006) filmlerinin sırasıyla değerlendiricilerden en yüksek puanları alan filmler olduğu ve *Unutursam Fısılda* (2014) filminin en düşük puanı aldığı görülmüştür. *Still Alice* (2014) Alzheimer Hastalığı'nı en iyi temsil eden, kliniği ve bakım verme süreci konusunda gerçekçi ve kapsamlı bilgiler içeren film olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Alzheimer Hastalığı, film, bakım veren, psiko eğitim

Assessment of movies that can be used in psychoeducation for caregivers in Alzheimer's disease

ABSTRACT

It is seen that movies have big influence on the viewpoint of individuals and society, and movies have a great share in information transfer. In the mental health field, motion picture films are used as a treatment method for many diseases. In the literature, it has been found that not only the patients' treatments but also movies for psychoeducational purposes are used for caregivers. It is thought that the caregivers of Alzheimer's Disease, which is one of the most common forms of dementia, need psychological and social support and in this case it is thought that the movies will have many positive effects with insight into them through psycho-education. The aim of this research is to determine which movies are better suited to the psychoeducational quality for caregivers of Alzheimer patients. No research was found related to this in our country. Films about dementia and Alzheimer's Disease have been screened from many sources. The films were evaluated by a team of two psychiatrists and two psychologists. As a result of the preliminary evaluation, the films rated as having the strongest effect on the disease were rated according to the assessment scale. *Still Alice* (2014), *Iris* (2001), and *Memories of Tomorrow* (2006), ranked according to their median scores, were the highest rated films in the respective evaluators, and *Unutursam Fısılda* (2014) had the lowest score. *Still Alice* (2014) was considered to be a movie that best represents Alzheimer's Disease and contains realistic and comprehensive information about its clinic and caregiving process.

Key Words: Alzheimer's disease, movie, caregiver, psychoeducation

¹ Sorumlu Yazar e-mail: bbastug@medicine.ankara.edu.tr / baharbastug@gmail.com

1.GİRİŞ

Günümüzde ruhsal bozuklukların sağaltımında klasik terapi çeşitlerinin yanı sıra birçok farklı terapi yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan biri sinematerapi olup temelini biblioterapi oluşturmaktadır. 1930'lu yıllarda ortaya çıkan biblioterapi terapi boyunca çeşitli edebi eserlerin, kitapların ve birçok aracın iyileştirici bağlamda kullanılması olarak tanımlanabilir (Gençöz, 2007). Sinematerapi (Sharp, Smith & Cole, 2002) biblioterapinin temel aşamalarının üzerine kurulmuştur. Biblioterapi sürecinde, temel olarak Özdeşleşme, Katarsis, İlgörü ve Bütünleşme olmak üzere dört ana evre tanımlanmıştır (Gençöz, 2007). Özdeşleşme evresi karakterle benzerlik yakalama, Katarsis evresi karakterin duygularıyla benzerlik yakalama, İlgörü evresi karakterin problemleri ve baş etme mekanizmalarını tanıyarak kişinin kendi hakkında içgörü kazanması durumu ve son olarak Bütünleşme evresi ise kişinin yaşadığı problemlerin kendine has olmadığını algılaması olarak tanımlanabilir (Gençöz, 2007).

Sinema toplumun görüş ve tutumlarını oluşturma ve etkilemede güçlü bir iletişim aracıdır (Cape, 2003; Stout, Villegas & Jennings, 2004). Özellikle kurgusal filmler kişiler üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir, çünkü izleyici belirli bir sorun ya da hastalık hakkındaki bilgileri genellikle farkında olmadan algılar (Green, Garst & Brock, 2004). Sinema filmlerinin ruhu arındırabilen özelliklerinden dolayı son zamanlarda psikolojik rahatsızlıkları olan kişilerin tedavilerinde kullanılmaya başlandığı bildirilmektedir (Gençöz, 2007). Sinematerapi kavramı Berg-Cross, Jennings ve Baruch (1990) tarafından ortaya atılan, seçilmiş filmlerin izlenmesi ve incelenmesini içeren terapötik bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Wedding & Niemiec, 2003). Bu yöntem özellikle filmleri bilinçli ve dikkatli bir biçimde izleyen ve öğrenmeye açık hastalar için bir iyileşme aracı olabilmektedir (Hankir, Holloway, Zaman & Agius, 2015). Filmler aynı zamanda izleyicilerin durumları hakkında içgörü kazanmalarına da yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda, filmler hastaların psikoeğitim süreçlerinde de önemli bir yer tutmaktadır (Cape, 2009; akt., Yazıcı, Ulus, Selvitop, Yazıcı & Aydın, 2014). Örneğin bir olgu sunumunda, 35 yaşında olan ve paranoid şizofreni hastalığı bulunan David Hallway'in, Akıl Oyunları (Beautiful Mind [2001]) ve Virtüöz (The Soloist [2009]) filmlerinin kendisi üzerindeki iyileştirici etkisinden ve şizofreninin tehlikeli olduğuna dair stigmatizasyonu (damgalama) ve kalıp yargıları reddetmesini sağladığı ortaya konmuştur (Hankir vd, 2015). Ayrıca şizofreni dışında serebral palsi (Marcos, 2005) ve demans gibi çeşitli hastalıklar ve ergenlikte yaşanan sorunlar (Wu, 2008) da filmlerde ele alınmıştır. Bireysel olduğu kadar grup terapisinde kullanımına bakıldığında grup olarak filmi izlemenin ve görüşlerin paylaşılmasının hastalara davranış eğitimi sağladığı görülmektedir. Hastalara grubun bir parçası olma, bir aktiviteye katılma, gruptaki diğer insanlarla etkileşim halinde olma, davranışlarını kontrol etme, diğerlerini gözlemleme ve filme kendi verdikleri tepkilerle grupta diğer izleyenlerin verdikleri tepkileri analiz etme olanağı sağlamaktadır. Bu yaklaşım ayrıca bipolar (iki uçlu duygudurum) bozukluğu olan hastalar için de yararlı olmaktadır. Film izlemek ve grup terapi seanslarına katılmak bipolar hastalara dürtüsellik, agresyon ve çok konuşma gibi davranışlarını kontrol etmeleri

için pratik yapma imkanı sağlamaktadır (Yazıcı vd, 2014). Grupların destekleyici bileşenleri depresif, anksiyöz ve nevroitik hastalar için de oldukça önemlidir. Bu hastalar, grupla birlikte filmi izlerken konsantrasyonlarını sağlamada, duygularını dışa vurmada, arkadaşlarını dinlemede, fikirlerini paylaşmada ve grup kurallarına uyum sağlamada başarılı bulunmuşlardır (Yazıcı vd, 2014).

Sinema filmlerinin hastalar üzerinde yararlı ve olumlu etkileri olduğu gibi, hastaların bakım verenleri üzerinde de faydalı olacağı ve bakım verenlere psikolojik destek sağlama amacı ile sinema filmlerinin kullanılabilirliği düşünülmektedir (Wedding vd, 2015).

Demans başta bellek olmak üzere zihinsel işlevlerin ilerleyici biçimde bozulduğu, farklı nedenlerle ortaya çıkan bir bozukluktur. Tüm dünyada 50 milyon demans hastası olduğu ve her sene 10 milyon yeni vakanın ortaya çıktığı bildirilmektedir. Dünya çapında yaşlı insanlar arasındaki engelliliğin ve bağımlılığın başlıca nedenlerinden biri olan demans önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Demans sadece hastalar üzerinde değil, aynı zamanda bakım verenleri, aileleri ve toplum üzerinde de fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik bir etkiye sahiptir. Alzheimer Hastalığı en sık görülen demans nedeni olup tüm dünyada 30 milyondan fazla Alzheimer hastasının varlığından söz edilmektedir. Her ne kadar yaşlı bireyleri etkilese de demans/Alzheimer Hastalığı sağlıklı/normal yaşlanmanın sonucu değil, bir hastalıktır (Özel-Kızıl & Turan, 2014; WHO, 2017).

Araştırmalar toplumun demans hakkındaki bilgisinin, inançlarının ve tutumlarının demans hastası bireylerin çocuklaştıkları gibi birtakım kalıp yargılara işaret ettiğini (McParland, Devine, Innes & Gayle, 2012) ve bu tutumların olumlu yönde değiştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Anderson, Day, Beard, Reed, & Wu, 2009; Lundquist & Ready, 2008).

Uzun süren bir hastalık olması ve sürekli bakım gerektirmesi açısından Alzheimer hastalığında, hastaların bakım sorumluluğunu üstlenen bireylerin psikolojik, fizyolojik ve sosyoekonomik konularda zorlandıkları bilinmektedir. Ancak bakım verenlerin hastaları için yeterince kurumsal hizmet ve evde bakım desteği alamadıkları bildirilmektedir (Akyar & Akdemir, 2009). Bu hastalığa sahip olan bireylerin bakım verenleri için diğer hastalıklarda olduğu gibi sinematerapinin psikoeğitim niteliğinde ve bakım verenlerin yaşadığı zorluklar açısından destekleyici olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, ruhsal bozuklukların görsel medyada yanlış tasvir edilmesinin toplumda yanlış anlaşılmaya, yanlış kavramlaştırılmaya ve stigmatizasyona katkıda bulunabileceği de unutulmamalıdır (Corrigan & Watson, 2002; Klin & Lemish, 2008; Pirkis, Blood, Francis & McCallum, 2006).

Bu bilgiler doğrultusunda planlanan çalışmada Alzheimer Hastalığı ile ilgili yapılmış belli başlı filmlerin bu hastalığı ne derecede doğru biçimde yansıttıklarının ve hasta yakınlarına yönelik destekleyici öğeler içerip içermediklerinin bu alanda çalışan profesyonellerce değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede, ileride bakım verenlere yönelik olarak uygulanacak psikososyal müdahalelerde yararlanmak üzere uygun filmler seçilip önerilebilecektir.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

İlk olarak demans konusunu ele alan filmler internet ve kitaplar (Hill, 2012; Solmuş, 2012) gibi çeşitli kaynaklardan taranmıştır. On Golden Pond (1981), Age Old Friends (1989), A Song For Martin (2001), Iris: A Memoir of Iris Murdoch (2001), Firefly Dreams (2001), The Memory of a Killer (2003), The Notebook (2004), A Moment to Remember (2004), Noel (2004), Aurora Borealis (2006), Memories of Tomorrow (2006), Away From Her (2007), The Savages (2007), Pandora'nın Kutusu (2009), Çınar Ağacı (2010), Rise of the Planet of the Apes (2011), Bir Ayrılık (2011), Amour (2012), Still Alice (2014) ve Unutursam Fısılda (2014) filmleri

çalışmaya dahil edilmiştir. Söz konusu filmlerden üçüne (Age Old Friends [1989], A Song For Martin [2001] ve Firefly Dreams [2001]) ulaşamadığı için çalışmadan çıkarılmıştır.

Bundan sonra yazarlar (S.B. ve E.T.Ö.K.) tarafından yapılan bir ön değerlendirme ile Alzheimer hastalığını temsil etmeyen filmler dışlanmıştır. Geriye kalan yedi film (Tablo 1) Alzheimer hastalığı ile ilgili deneyimi ve çalışmalarını olan iki psikiyatri uzmanı ve iki psikolog olmak üzere dört kişilik bir değerlendirici grubu tarafından oluşturulan bir değerlendirme ölçeği kullanılarak puanlanmıştır.

Tablo 1. Çalışmaya dahil edilen filmler

Filmin Adı	Yılı	Yönetmeni
Iris	2001	Richard Eyre
A Moment to Remember (Nae meorisokui jiwoogae)	2004	John H. Lee
Away From Her	2006	Sarah Polley
Memories of Tomorrow (Ashita no kioku)	2006	Yukihiko Tsutsumi
Pandora'nın Kutusu	2008	Yeşim Ustaoglu
Still Alice	2014	Richard Glatzer, Wash Westmoreland
Unutursam Fısılda	2014	Çağan Irmak

Bu ölçek filmin Alzheimer hastalığının belirtileri, nedenleri, sonlanımı, evreleri ve ev dışında bakım olanakları hakkında ne kadar bilgi verdiği, tanı konmada uygun nöropsikolojik değerlendirmeye, hastalıkla baş etme yöntemlerine dair örnekler ve bakım verene yönelik destekleyici öğeler içerip içermediği, Alzheimer

hastalığı ile örtüşmeyen öğeleri olup olmadığı ve bakım verenlerin hastalıkla baş etmeleri konusunda ne kadar yararlı olduğu şeklinde toplam 10 sorudan oluşmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Değerlendirme ölçeğinin soruları

1. Bu film Alzheimer Hastalığının belirtileri hakkında ne kadar bilgi veriyor?
2. Bu film Alzheimer Hastalığının nedenleri hakkında ne kadar bilgi veriyor?
3. Bu film Alzheimer Hastalığı tanısı konmasında uygun nöropsikolojik değerlendirmeye dair örnekler içeriyor mu?
4. Bu film Alzheimer Hastalığının sonlanımı hakkında ne kadar bilgi veriyor?
5. Bu film Alzheimer Hastalığının evreleri hakkında ne kadar bilgi veriyor?
6. Bu film Alzheimer Hastalığı ile baş etme yöntemlerine dair örnekler içeriyor mu?
7. Bu film Alzheimer Hastalığı olan kişilerin ev dışında bakım olanakları hakkında ne kadar bilgi veriyor?
8. Bu filmde Alzheimer Hastalığı ile örtüşmeyen öğeler var mı?
9. Bu film Alzheimer Hastalığında bakım verene yönelik destekleyici öğeler içeriyor mu?
10. Sizce bu film bakım verenlerin hastalıkla baş etmeleri konusunda ne kadar yararlı?

Değerlendiricilerden her maddeye 1 (hemen hemen hiç) ile 7 (oldukça fazla) arasında bir puan vermeleri istenmiştir. Değerlendiricilerin 10 maddeye verdikleri toplam puanlar ve yedi filmin dört değerlendiriciden

aldığı toplam puanlara ait ortanca değerleri hesaplanmıştır. Değerlendirme ölçeğindeki 8. madde hastalığa ilişkin örtüşmeyen öğeler içermesi ile ilişkili olduğu için ters puanlanarak toplam puana dahil edilmiştir. Değerlendiriciler arası güvenilirlik Friedman testi kullanılarak belirlenmiştir.

3.BULGULAR

Tablo 3'te dört değerlendiricinin filmlere ilişkin puanları ile ortanca puanlar yer almaktadır. Buna göre Still Alice (2014), Iris (2001) ve Memories of Tomorrow (2006) filmleri sırasıyla değerlendiricilerden en yüksek puanları alan filmler olmuşlardır. En düşük puanı ise yerli bir film olan Unutursam Fısılda (2014)'nin aldığı görülmüştür. Değerlendiriciler arası güvenilirlik Friedman testi ile analiz edilmiş olup, dört değerlendirici arasında yedi filme verilen puanlar açısından anlamlı fark bulunmamıştır ($X^2=1.56, p=0.67$). Tablo 4'te

değerlendiricilerin ilk üç filme verdikleri puanların ortanca değerleri verilmiştir. Buna göre Still Alice (2014) filminin özellikle ölçeğin iki maddesi (hastalığın nedenleri ve örtüşmeyen öğeler içermesi bakımından)

açısından farklılaştığı dikkat çekmiştir. Iris (2001) filminin de hastalıkla örtüşmeyen bilgiler içermediği, buna karşılık hastalığın nedenleri konusunda bilgi vermediği görülmüştür.

Tablo 3. Filmlere ait değerlendirici puanları

Değerlendiriciler	Pandora'nın Kutusu (2008)	Iris (2001)	A Moment to Remember (2004)	Memories of Tomorrow (2006)	Away from her (2006)	Still Alice (2014)	Unutursam Fısılda (2014)
1	33	51	44	44	29	55	27
2	38	47	49	47	40	52	19
3	36	46	36	47	31	56	28
4	38	49	36	44	32	52	24
Ortanca	37	48	40	45	31,5	53,5	25

Tablo 4. Değerlendiricilerin ilk üç filme verdikleri puanların ortanca değerleri

	Still Alice (2014)	Iris (2001)	Memories of Tomorrow (2006)
1.Belirtiler hakkında bilgi	6	6	6
2.Nedenlerine yönelik bilgi	4.5	1	1
3.Tanı sürecine ilişkin bilgi	6	4.5	5
4.Sonlanım hakkında bilgi	5	5	5
5.Evrelere hakkında bilgi	5.5	6	6
6.Baş etme yöntemlerine dair bilgi	6	5.5	6
7.Ev dışı bakım olanakları hakkında bilgi	4	5	5
8.Hastalıkla örtüşmeyen öğeler	1	1.5	5.5
9.Destekleyici öğeler	3	4.5	4.5
10.Bakım verenlere yararı	4	4.5	5.5

4.TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sinema filmlerinin klinik uygulamada kullanımı hasta, bakım veren aile üyeleri ve terapist arasında ortak bir hikaye oluşmasına yardımcı olur. Film yoluyla sağlanan bu hikaye bakım veren aile üyelerinin ve hastanın kendini daha iyi anlamasına, içgörü kazanmasına ve işlevselliklerini artırmaya yol açar. Dolayısıyla hasta ve yakınlarına uygulanan terapi programlarında sinema filmlerinin kullanılmaları önerilmektedir (Berg-Cross, Jennings & Baruch, 1990; Sharp, Smith & Cole, 2002). Bu çalışmada Alzheimer hastalığı ile doğrudan ilişkili bulunan sinema filmlerinin içerik yönünden alanda çalışan profesyoneller tarafından incelenmesi ve bakım verenlere yönelik uygulanacak psikososyal müdahalelerde kullanılmak üzere uygun filmlerin seçilmesi hedeflenmiştir. Çalışma sonuçları Still Alice (2014), Iris (2001) ve Memories of Tomorrow (2006) filmlerinin bu müdahalelerde kullanılabilir en nitelikli filmler olduğuna işaret etmektedir. Elbette ki hiçbir kurgusal yapıt tam anlamıyla gerçekleri yansıtmayacak, hasta ve bakım verenlerin ilişkilerine ayna tutmayacaktır. Ancak burada amaçlanan bu sinema filmlerinin psikososyal müdahale sürecinde bakım verenlerde emosyonel tepki oluşturma, katarsis sağlama, içgörü kazandırma vb. konularda destekleyici birer öğe olarak kullanılmasıdır.

Bu çalışmada Still Alice (2014) değerlendiriciler tarafından Alzheimer hastalığını en iyi temsil eden film olarak belirlenmiştir. Bu film Alzheimer hastalığının kliniği ve bakım verme süreci konusunda gerçekçi ve kapsamlı bilgiler içermektedir. Ayrıca hastalığın nedenlerine yönelik bilgi içermesi ve hastalıkla örtüşmeyen öğeleri çok fazla içermemesi açısından da diğer iki film ile kıyaslandığında ön plana çıktığı görülmüştür. Bu filmde Alice'in hastalığı ilerledikçe ailesinin tüm üyeleri kendi hayatlarında kim oldukları, Alice ile nasıl ilişki kurdukları ve karşı karşıya kaldıkları genetik gerçeklikle nasıl başa çıktıkları da ele alınmaktadır (Hepburn, 2015). Her ne kadar bu film hastalığın genetik yönüne ağırlık verse de gerçekte Alzheimer Hastalığı için genellikle %100 genetik bir geçişten söz edilemeyeceği bilinmektedir. Bu filmin bakım verenlere yönelik psikoeğitim uygulamalarında kullanıldığında bu noktaya dikkat çekilmesi hasta yakınlarının yersiz endişe ve korkuya kapılmalarına engel olacaktır. Alice'in bakımını üstlenen küçük kızı Lydia'nın annesi ile kurduğu ilişkide diğer aile üyelerine kıyasla daha açık ve dürüst olmasının ilişkisi güçlendirici rolü olduğu üzerinde durulmaktadır (Hepburn, 2015).

Çalışmaya dahil edilen A Moment to Remember (2004), Memories of Tomorrow (2006) ve Still Alice (2011) adlı üç filmde de gerçekte daha nadir görülen

erken başlangıçlı Alzheimer Hastalığı ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu filmler kurgusal açıdan gerçeğe bağdaşmayan bir öge içermektedir. Alzheimer Hastalığı sıklıkla yaşlılıkta görülen ve riski yaşla beraber artan bir bozukluktur. Dolayısıyla yaşlılıkta görülen birçok sorun (fiziksel kısıtlılıklar, emeklilik, başka tıbbi hastalıklar vb.) klinik tabloya eşlik etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Pandora'nın Kutusu (2008) ve Iris (2001) filmlerinin kurgusal bakımdan daha çok gerçeği yansıttığı, bu nedenle psikoeğitim için daha az kafa karıştırıcı olabilecekleri düşünülmektedir. Yine de çalışmada göz önüne alınan diğer ölçütler bakımından sözü edilen filmlerin daha güçlü olmaları kurgusal gerçekliğin önüne geçmektedir.

Erken başlangıçlı Alzheimer hastalığının bir örneğinin işlendiği *A Moment to Remember* (Nae meorisokui jiwoogae, 2004) filminde hastanın yaşadığı stresin unutkanlık üzerinde olumsuz etkisine, ocaktaki tencerenin altını söndürmeyi unutma, evinin yolunu bulamama gibi ciddi düzeyde belirtilere, yeni kazanılan bilgilerin ve kaydedilen anıların önce, eski anıların ise daha sonra kaybolduğuna, temel öz bakım işlevlerinde bile başkasına bağımlı hale gelme, anlamlı cümleler kuramayacak düzeyde dil becerilerinde gerileme ve çizdiği resimlerde belirgin bir bozulma olduğuna dair örnekler yer almaktadır. Zorlu ve 36 saatlik mesai gerektiren Alzheimer hastasına bakım verme süreci sırasında eşinin hastanın anılarını canlı tutabilmesi için fotoğraf albümlerini gösterme, evin tüm duvarlarına ve dolaplarına hatırlatıcı notlar asma gibi yardımcı tekniklerden de söz edilmektedir. Yaşanan her travmanın insanı büyütüp geliştirdiğine ilişkin bir örnek de *A Moment to Remember* (2004) filmindeki hastanın eşidir (Baştuğ, 2013). Bu bağlamda değerlendirildiğinde hasta ve bakım veren arasındaki ilişkileri ve bakım verme sürecini ele alması bakımından her ne kadar çalışmamızda ilk üç sıralamada yer alamasa da bu filmin bakım verenlere uygulanacak psikoeğitim süreçlerinde kullanılabilirliği düşünülmüştür.

Bu konuda daha önce yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde en kapsamlı çalışmanın Segers (2007)'e ait olduğu görülmüştür. Segers (2007) 1970 ve 2004 arasında gösterime giren 24 filmi ayrıntılı bir biçimde incelediği çalışmasında filmlerde genellikle yüksek eğitimli karakterlerin yer aldığına, klinik tablo doğru bir şekilde gösterilmekle birlikte hastalığın ileri evrelerinde ani ve tam bir içgörünün oluştuğuna dair klinik bilgi ile bağdaşmayan sahneler yer verildiğine, bu hastalarda saldırganlık ve davranış bozukluklarının çok sık görüldüğüne ve çok az hastanın tıbbi yardım ve tedavi aldığına dikkat çekmiştir. Gerritsen, Kuin ve Nijboer (2014) ise 23 filmi demansın belirtilerini ne ölçüde yansıttıkları konusunda incelemişler ve daha çok bilişsel belirtiler, davranışsal özellikler ve çeşitli duyguların sıklıkla ele alındığını, ancak fiziksel belirtilerin nadiren işlendiğini vurgulamışlardır. Araştırmacılar birçok filmi demanslı hastaların bozulan yanları üzerinde dururken sağlam kalan yanları üzerinde durmasından dolayı eleştirmişlerdir. Iris (2001) filminde hastanın içgörüsünün sağlam olmasına ve *Away from Her* (2006) filminin demansla uyumlu olmayan gerçek dışı öğeler barındırmasına dikkat çekmişlerdir. Zeilig (2013) de yaptığı çalışmada Iris (2001), *The Notebook* (2004), *Away From Her* (2005) ve *The Iron Lady*

(2011) gibi filmlerin izleyici ile demans hastası arasındaki mesafeye nasıl eğildiğini tanımlamıştır. Araştırmacı bu filmlerin Alzheimer hastası olan bir kişiye kaygı ile yaklaşma, bakımverenlerin olumsuz durumlarına yoğunlaşma ve tıbbi yaklaşımı belirsiz ve anlaşılmasız gösterme eğiliminde olabileceklerini ifade etmiştir (Zeilig, 2013). Bastings'e (2009) göre Iris (2001) ve *The Notebook* (2004) gibi bazı filmler umutsuz kaybın trajik hikâyesini anlatmaktayken bazılarıysa daha çok o an yaşanan güzel anılara odaklanmaktadır. Buna karşılık Anderson (2010) Iris (2001) filmini empati, umut ve kabul duygularını doğuran bir film olarak tanımlamıştır.

Van Gorp ve Vercruysse (2012) demansın medyada genel olarak olumsuz bir imge olarak aktarıldığını bildirmişlerdir. Buna karşılık, Kessler ve Schwender (2012) gazete ve dergilerde demans hastalarının olumlu olarak fotoğrafik tasvir edildiklerini bulmuşlardır.

Iris (2001) gerek hastalığın belirtileri ve seyri gerekse hasta ile bakım veren ilişkileri ve bakım verenin başa çıkma yöntemleri göz önüne alındığında bu alanda öne çıkan bir film olmaktadır. Alzheimer Hastalığı zaman içinde hastaların kişilik özellikleri ve başkalarıyla kurdukları ilişkiler açısından farklılık yaratmakta ve hastalar bambaşka bir kişi haline gelebilmektedir. Bu yönden ele alındığında bakım verenin bakış açısıyla her ne kadar hayatta da olsa hasta artık yitirilmiştir. Dolayısıyla kayıplar karşısında yaşanan yas tepkisi (anticipatory grief) Alzheimer hastalarına bakım verenlerde ölümden çok önce başlamaktadır (Meuser & Marwit, 2001). Iris (2001) filminde John çok sevdiği ve hayran olduğu eşi Iris'i yavaş yavaş yitirmekte ve yas aşamalarından şok, inkar, öfke ve çökkünlüğü deneyimlemektedir (Özel-Kızıl, 2013). Filmde John'un Iris'in belirtilerini dile getirmekten kaçındığı, hastalığı açıkça inkâr ettiği görülmektedir (Anderson, 2010). Elbette ki bu yas süreci halen devam etmekte olan hasta ve bakım veren ilişkisini de, bu filmde olduğu gibi, zaman zaman olumsuz etkileyebilmekte ve bakım verenler suçluluk duyabilmektedir. Bakım verenlere yönelik verilen psikososyal destek programlarında bahsedilen yas tepkilerinin bu sürecin bir parçası olarak görülüp sağlıklı olduğu bilgisi verilmeli, böylece bakım verenlerde oluşabilecek suçluluk gibi duygular yatıştırılmalı ve hasta ile bakım veren ilişkisi onarılmalıdır. Bu filmde dikkat çeken diğer bir nokta da, John'un Iris'in bakımını tek başına üstlenmesi ve toplumun demansa yönelik stigmatizasyondan kaçınmak üzere uzun süre Iris'in belirtilerini gizlemeye çalışmasıdır. Bu durum tek başına stigmatizasyona karşı bir önlem olarak değil, aynı zamanda en temel korkularımızdan biri olan gücümüzü kaybetme ve bağımlı olmanın bir sonucu olarak da değerlendirilebilir (Anderson, 2010). Kendisini eşi Iris ile bütünleşmiş bir birey olarak görmesi John'un bu korkularını arttıran bir etken olarak ortaya çıkmakta ve yas sürecini de olumsuz etkilemektedir.

Sonuç olarak, demansla ilgili deneyimleri canlandıran film, televizyon belgeseli, tiyatro, anı, roman gibi eserler demans ile ilişkili önyargıların ortaya çıkmasına neden olabilmekle beraber, bu önyargılara meydan okuma ve tutum geliştirme gibi davranışsal değişikliklere de yol açabilirler. Zeilig'in (2013) ifade ettiği gibi, demans ve demansla yaşayanlar hakkında hikâyeler

anlatmak, filmler yapmak hem bireysel hem de toplumsal ölçekte kim olduğumuzu açığa çıkarmaktır. Demansı araştıran ve demans ile yaşayan insanlarla çalışan profesyoneller de bu kültürel anlatıların etkilerinden yararlanabilirler.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akyar, A. G. İ. & Akdemir, N. (2009). Alzheimer hastalarına bakım verenlerin yaşadıkları güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 032-049.
- Anderson, D. (2010). Love and hate in dementia: The depressive position in the film *Iris*. *Int J Psychoanal*, 91(5), 1289-1297.
- Anderson, L. A., Day, K. L., Beard, R. L., Reed, P. S., & Wu, B. (2009). The public's perceptions about cognitive health and Alzheimer's disease among the US population: a national review. *Gerontologist*, 49(S1), 3-11.
- Basting, A.D. (2009). *Forget memory: Creating better lives for people with dementia*. John Hopkins University Press.
- Baştuğ, G. (2013). Aşk Asla Unutulmaz, A Moment to Remember, *Psinema, Sinema ve Psikoloji E-Dergisi*, 14, 11-13.
- Berg-Cross, L., Jennings, P., & Baruch, R. (1990). Cinematherapy: Theory and application. *Psychotherapy in private practice*, 8(1), 135-156.
- Cape, G. S. (2003). Addiction, stigma and movies. *Acta Psychiatr Scand*, 107(3), 163-169.
- Corrigan, P. W. & Watson, A. C. (2002). Understanding the impact of stigma on people with mental illness. *World Psychiatry*, 1(1), 16-20.
- Gençöz, F. (2007). *PSinema*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Green, M. C., Garst, J., & Brock, T. C. (2004). The power of fiction: Determinants and boundaries. L. J. Shrum (Ed.), *The psychology of entertainment media: Blurring the lines between entertainment and persuasion* içinde (pp. 161-176). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Gerritsen, D. L., Kuin, Y., & Nijboer, J. (2014). Dementia in the movies: The clinical picture. *Aging Ment Health*, 18(3), 276-280.
- Hankir, A., Holloway, D., Zaman, R., & Agius, M. (2015). Cinematherapy and film as an educational tool in undergraduate psychiatry teaching: A case report and review of the literature. *Psychiatr Danub*, 27(Suppl 1), 136-142.
- Hepburn, K. (2015). Still Alice, *Gerontologist*, 55(2), 328-329.
- Kessler, E. M. & Schwender, C. (2012). Giving dementia a face? The portrayal of older people with dementia in German weekly news magazines between the years 2000 and 2009. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, 67(2), 261-270.
- Klin, A. & Lemish, D. (2008). Mental disorders stigma in the media: Review of studies on production, content, and influences. *J Health Commun*, 13(5), 434-449.
- Lundquist, T. S. & Ready, R. E. (2008). Young adult attitudes about Alzheimer's disease. *Am J Alzheimers Dis Other Dement*, 23(3), 267-273.
- Marcos, M. L. M. (2005). Cerebral palsy in cinema. *Journal of Medicine and Movies*, 1(3), 66-76.
- McParland, P., Devine, P., Innes, A., & Gayle, V. (2012). Dementia knowledge and attitudes of the general public in Northern Ireland: an analysis of national survey data. *Int Psychogeriatr*, 24(10), 1600-1613.
- Meuser, T. M. & Marwit, S.J. (2001). A comprehensive, stage-sensitive model of grief in dementia caregiving. *Gerontologist*, 41(5), 658-670.
- Özel-Kızıl, E. T. (2013). Aşk Asla Unutulmaz: *Iris*, *PSinema Dergisi, Sinema ve Psikoloji e-Dergi*, 14, 8-1.
- Özel-Kızıl, E. T. & Turan, E. (2014). Deliryum ve Demans. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, Ed. H. Devrimci Özgüven, Ankara, (s. 275-287).
- Pirkis, J., Blood, R. W., Francis, C., & McCallum, K. (2006). On-screen portrayals of mental illness: Extent, nature, and impacts. *J Health Commun*, 11(5), 523-541.
- Segers, K. (2007). Degenerative dementias and their medical care in the movies. *Alzheimer Dis Assoc Disord*, 21(1), 55-59.
- Sharp, C., Smith, J. V., & Cole, A. (2002). Cinematherapy: Metaphorically promoting therapeutic change. *Couns Psychol Q*, 15(3), 269-276.
- Stout, P.A., Villegas, J., and Jennings, N.A. (2004). Images of mental illness in the media: Identifying gaps in the research. *Schizophrenia Bull*, 30(3), 543-561.
- Solmuş, T. (2012). *Sinemada Psikoloji: Anormal Davranışlar*, Doruk Yayınları, İstanbul.
- Van Gorp, B. & Vercruyse, T. (2012). Frames and counter-frames giving meaning to dementia: A framing analysis of media content. *Social Science & Medicine*, 74(8), 1274-1281.
- Wedding, D., Boyd, M. A., & Niemiec, R. M. (2015). *Sinema ve akıl sağlığı*. (R. A. Aratan, Çev). Ankara: Kaknüs Yayınları.
- Wedding, D. & Niemiec, R. M. (2003). The clinical use of films in psychotherapy. *J Clin Psychol*, 59(2), 207-215.
- WHO (2017). Dementia. <http://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/dementia>
- Wu, A. Z. (2008). *Applying Cinema Therapy with Adolescents and a Cinema Therapy Workshop*. Master Thesis, East Bay: California State University.
- Yazıcı, E., Ulus, F., Selvitop, R., Yazıcı, A. B., & Aydın, N. (2014). Use of movies for group therapy of psychiatric inpatients: Theory and practice. *Int J Group Psychot*, 64(2), 254-270.
- Zeilig, H. (2013). Dementia as a cultural metaphor. *Gerontologist*, 54(2), 258-267.